

TÜRKİYE’DE DÖNÜŞEN BÜYÜKŞEHİRLER VE YEREL SİYASET

Erbay ARIKBOĞA¹

“Büyükşehir Belediye Meclislerinin Yapısı, İşleyişi ve Yerel Demokrasi” adlı bu araştırma, büyükşehir belediye (BŞB) meclisleri üzerinden yerel siyasetin ve yerel demokrasinin mevcut işleyişini anlamaya dönük bir çalışmadır. Bu araştırma, 2012 tarihinde yasalaştırılan ve 2014 yerel seçimleriyle birlikte uygulanmaya başlanan yeni büyükşehir modelinde, meclislerin ve yerel siyasetin nasıl işlediğini anlamaya dönük keşfedici nitelikte bir çalışmadır. Bu araştırmanın saha verileri, 2014 yılı sonu ve 2015 yılı başında, 10 farklı büyükşehirde yapılan görüşmelere dayanmaktadır. Görüşmeler, ortak bir görüşme formu temelinde, her ilde farklı araştırmacılar tarafından yürütülmüştür. Araştırmacıların hazırladıkları il raporları, kitabın ilerleyen sayfalarında yer almaktadır.

Bu bölümde, üç temel konuda bilgi ve değerlendirmelere yer verilecektir. İlk olarak araştırma yöntemi hakkında bilgi verilecektir. Bu kapsamda alan araştırmasının tasarımına, örneklemin seçimine, araştırmanın kapsam ve yöntemine değinilecektir. İkinci olarak araştırma alanı hakkında temel bilgi ve değerlendirmeler sunulacaktır. Bu bağlamda büyükşehir belediyelerinin dönüşümü ve yeni yapısı, meclislerin işlevleri ve temel rolüne ilişkin değerlendirmeler yapılacaktır. Üçüncü olarak araştırma bulgularında öne çıkan bazı hususlara değinilecektir. İlgili büyükşehirde araştırmayı yürüten her araştırmacı, kendi il raporunu zaten ayrıntılı biçimde sunmaktadır. Dolayısıyla üçüncü başlık altında bir özetleme çabasına girişmeden, öne çıkan bazı hususlara ve bunlara ilişkin değerlendirmelere yer vermekle yetinilecektir.

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Alan Araştırmasının Tasarımı, Evren ve Örneklem

Türkiye’de 2012 yılında kabul edilen 6360 sayılı yasal düzenleme ile 16 olan büyükşehir belediye sayısı 30’a çıkarıldı. Ancak daha da önemlisi, büyükşehir modelinde önemli değişiklikler yapıldı. Aşağıdaki bölümde daha detaylı biçimde anlatılacağı gibi, bu değişikliklerle birlikte, büyükşehir belediyeleri bütün ilden sorumlu belediyeler haline geldi. Ayrıca çok sayıda küçük yerel yönetim biriminin varlığına son verildi.

Türkiye’de 2014 yerel seçimleriyle birlikte BŞB sayısı 30’a yükseldi. Ancak büyükşehir dönüşüm süreci önemli idari değişiklikleri gerektiriyordu. Alan araştırmasının tasarımı sırasında, Proje Danışma Kurulunda² yapılan tartışmalarda bu geçiş dönemi göz önüne alındı. Saha araştırmasının, önceden kurulmuş olan ancak 2014’te dönüşüme uğrayan 16 büyükşehir belediyesiyle sınırlandırılması benimsendi. Çünkü araştırma tasarımının

¹ Doç. Dr. Marmara Üniversitesi Öğretim Üyesi.

² Proje Danışma Kurulu şu kişilerden oluşmaktadır: Fikret Toksöz, Prof. Dr. Nihal İncioğlu, Prof. Dr. Sema Erder, Doç. Dr. Erbay Arıkboğa ve Doç. Dr. Pınar Uyan Semerci.

tartışıldığı dönemde (2014'ün ilk yarısında), yeni büyükşehir belediyelerinin pek çoğu, henüz yapılanma sorunlarıyla uğraşmaktaydı. Dolayısıyla henüz çok sağlıklı bir veri alınamayacağı düşüncesiyle, 14 yeni büyükşehir belediyesi araştırma kapsamı dışında tutuldu.

Araştırmanın mali kaynağı da göz önüne alınarak, 16 büyükşehirden 10'u üzerinde araştırma yapılması kararlaştırıldı. Örneklem seçiminde BŞB'de hangi partinin iktidarda olduğu, meclisin siyasi bileşimi, ilin coğrafi konumu, ilin kırsal nüfus oranı ve ilin yüzölçümü gibi kriterler göz önünde bulunduruldu. Büyükşehirlerde yerel iktidarı kimin aldığı, 2014 yerel seçimleriyle belli oldu. Ancak yerel seçimlerde sadece belediye başkanlığı seçim sonuçları değil, BŞB meclisindeki sandalye dağılımı da dikkate alınması gereken bir husustur. Dolayısıyla 2014 yerel seçim sonuçları bağlamında, hem başkanın siyasi kimliği hem de BŞB meclisinin siyasi bileşimi örneklem seçiminde dikkate alındı.

BŞB meclislerinde uygulanan temsil sistemi nedeniyle (ilçelerin seçim bölgesi olarak işlev görmesi, merkez ve çevre ilçelerden kaynaklanan etkenler, siyasi temsil sorunları vb.), BŞB meclislerindeki üye bileşimi farklılaşabilmektedir. Diğer belediye meclislerinin aksine BŞB meclisleri, tek partinin mecliste çoğunluk sağlamasının görece daha zor olduğu meclislerdir. Örneklem seçiminde bu durum dikkate alındı. Bu bağlamda BŞB meclisinde bir partinin çoğunlukta olduğu BŞB'lerin yanı sıra, bir partinin çoğunluk elde edemediği BŞB'ler de örnekleme dahil edildi. Yine BŞB meclisindeki özel çarpık temsil durumu nedeniyle, Eskişehir de örnekleme seçildi. Yukarıda belirtilen kriterleri ışığında, Tablo 1 ve 2'de, 16 büyükşehirin nitelikleri ve örneklem olarak seçilen 10 BŞB gösterilmektedir.

Tablo 1: Büyükşehirlerde Yerel İktidar ve BŞB Meclisi Üyelerinin Partilere Dağılımı

SN	İLLER	BŞB Başkanının Partisi	BŞB Meclisi Üye Oranları (%)					Örneklem Seçilen İller
			AKP	CHP	MHP	DBP	DiĞER	
1	İstanbul	AKP	59,28	39,74	0,98	-	-	Örneklem
2	Ankara	AKP	70,50	16,55	10,79	-	2,16	
3	Kocaeli	AKP	78,75	17,50	3,75	-	-	
4	İzmir	CHP	29,48	65,90	4,62	-	-	Örneklem
5	Eskişehir	CHP	64,44	33,33	2,22	-	-	Örneklem
6	Bursa	AKP	70,00	18,00	11,00	-	1,00	Örneklem
7	Gaziantep	AKP	78,85	11,54	7,69	-	1,92	Örneklem
8	Adana	MHP	35,90	19,23	44,87	-	-	Örneklem
9	Kayseri	AKP	73,91	1,45	24,64	-	-	
10	Mersin	MHP	22,08	25,97	45,45	6,49	-	
11	Konya	AKP	85,38	1,54	10,00	2,31	0,77	Örneklem
12	Sakarya	AKP	86,67	-	14,67	-	-	
13	Diyarbakır	BDP	23,08	-	-	76,92	-	Örneklem
14	Antalya*	AKP	48,54	28,16	23,30	-	-	
15	Samsun	AKP	80,00	4,71	15,29	-	-	Örneklem
16	Erzurum	AKP	74,03	2,60	5,19	18,18	-	Örneklem

Kaynak: YSK seçim sonucu verileri ve BŞB internet siteleri.

* Antalya'da Ak Parti, seçim sonrası yaptığı üye transferi yoluyla mecliste çoğunluğu sağlamıştır.

Tablo 2: Büyükşehirlerde Kırsal Nüfus Oranı ve İlin Yüzölçümü

SN	İLLER	İl/İlçe merkez nüfusu	Belde-Köy nüfusu	Toplam nüfus	Belde-Köy Nüfusu Oranı (%)	İlin Yüzölçümü	BŞB Başkanlığını Kazanan Parti	Örneklem Seçilen İller
1	İstanbul	13.710.512	144.228	13.854.740	1,0	5.461	AKP	Örneklem
2	Ankara	4.842.136	123.406	4.965.542	2,5	25.632	AKP	
3	Kocaeli	1.527.407	107.284	1.634.691	6,6	3.397	AKP	
4	İzmir	3.661.930	343.529	4.005.459	8,6	11.891	CHP	Örneklem
5	Eskişehir	710.830	78.920	789.750	10,0	13.960	CHP	Örneklem
6	Bursa	2.402.012	286.159	2.688.171	10,6	10.813	AKP	Örneklem
7	Gaziantep	1.604.933	194.625	1.799.558	10,8	6.803	AKP	Örneklem
8	Adana	1.886.624	239.011	2.125.635	11,2	13.844	MHP	Örneklem
9	Kayseri	1.116.393	158.575	1.274.968	12,4	16.970	AKP	
10	Mersin	1.327.870	354.978	1.682.848	21,1	16.010	MHP	
11	Konya	1.563.863	488.418	2.052.281	23,8	40.838	AKP	Örneklem
12	Sakarya	680.637	221.630	902.267	24,6	4.824	AKP	
13	Diyarbakır	1.155.258	436.909	1.592.167	27,4	15.168	BDP	Örneklem
14	Antalya	1.492.674	599.863	2.092.537	28,7	20.177	AKP	
15	Samsun	840.399	411.323	1.251.722	32,9	9.725	AKP	Örneklem
16	Erzurum	509.474	268.721	778.195	34,5	25.006	AKP	Örneklem

Kaynak: Nüfuslar, TÜİK 2012 ADNS verileridir. www.tuik.gov.tr. TÜİK, 6360 sayılı Yasa sonrasında, büyükşehir yapılan illerde ilçe merkezi ve belde/köy ayrımını kaldırmıştır. Yüzölçümleri, Harita Genel Komutanlığı (2014) verileridir. http://www.hgk.msb.gov.tr/images/urun/il_ilce_alanlari.pdf

Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Araştırmada derinlemesine görüşme yöntemi tercih edildi. Bu kapsamda Danışma Kurulunda yapılan müteaddit müzakereler sonucunda, bir görüşme formu hazırlandı. Araştırmada kullanılan Görüşme Formu, kitabın Ek'inde yer almaktadır. Derinlemesine görüşmelerde temelde aşağıda sıralanan başlıklarda bilgi toplanması amaçlandı. Dolayısıyla soru formu bu amaca hizmet edecek şekilde hazırlandı. Keşfedici niteliği ağır basan bir araştırma yapılması öngörüldü. Araştırmanın temel temaları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Yerel iktidar yapısı
- İktidar ve muhalefet grubu ilişkisi
- Karar alma süreci
- Temsil ve katılım
- Meclis üyelerinin kendi konumlarına ve rollerine ilişkin tanımlamaları
- Meclis üyelerinin yerel ve yerel üstü aktörlerle ilişkisi
- Belediye faaliyetleri ve öncelikler
- BŞB - ilçe belediyesi ilişkisi
- 6360 sayılı yeni yasaya dair değerlendirmeler
- Yerel özerklik ve yerel demokrasiye dair değerlendirmeler